

UNIVERSITY
OF TURKU

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Harinen, Kaiju & Ovaska, Anna
TITLE	Syytös etsii ja puolustaa yliopistodemokratiaa
YEAR	2025
DOI	https://doi.org/10.30665/av.161484
VERSION	Publisher's PDF
CITATION	Harinen, K., & Ovaska, A. (2025). Syytös etsii ja puolustaa yliopistodemokratiaa. <i>AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti</i> , 22(3), 111–113. https://doi.org/10.30665/av.161484
LICENSE	CC BY-SA 4.0

Syytös etsii ja puolustaa yliopistodemokratiaa

Hanna Kuusela 2024: *Syytös. Muuan akateeminen komitragedia*. Tampere: Vastapaino, 180 s.

Kaunokirjallisuus voi olla aktivismia: kirjailijat Toni Morrisonista Sofi Oksaseen ovat käyttäneet kirjallisuutta kuvatakseen yhteiskunnan ongelmakohtia ja väkivaltaa sekä edistääkseen demokraattista keskustelua. Samoin sosiologi Hanna Kuusela on ollut väitöskirjastaan lähtien kiinnostunut siitä, mitä kaunokirjallinen teos voi saada aikaan tai ”mitä kirjalla voi tehdä” (19).

Aktivistisen kirjallisuuden perinteeseen asettuu myös Kuuselan viime syksynä julkaistu *Syytös. Muuan akateeminen komitragedia*, joka perkaa yliopistojen tilannetta vuoden 2010 uuden yliopistolain jälkeen. Teoksen näyttämönä on erityisesti Tampereelle 2017 perustettu säätiöyliopisto, jossa yliopistoyhteisön itsehallintoa heikennettiin ja valta keskitettiin pääosin yliopiston ulkopuolelta valitulle hallitukselle (Kuusela kuvaa, miten hallituksen ensimmäisessä kokouksessa ei ollut yhtäkään yliopistoyhteisön jäsentä).

Syytös on kaunokirjallisesti taidokas teos, joka yhdistää henkilökohtaista kokemusta, fiktiota, teoriaa ja manifestia. Lisäksi siinä näkyy selvästi kirjallisuudentutkijan koulutuksen saaneen kirjoittajan kädenjälki: Kuusela nojaa niin Thomas Mannin *Taikavuoreen* kuin antiikin tragedioihin kuvatessaan, miten korkeakoulutus hukkasi demokratian.

Kuusela muun muassa vertaa Sofokleen *Antigonen* Kreonia muutosjohtajiin, joihin hän on Tampereen yliopistouudistuksen yhteydessä saanut kunnian tutustua:

Kreon on kurko, siis samanlainen kuin suurin osa tuntemistani muutosjohtajista. Heidän tärkeimpiä avujaan on kyky olla kuuntelematta muita, olla kokematta lojaaliutta ala(ma)isiaan kohtaan. Kreon ja hänen nykyaikaiset opetuslapsensa luovat suojakilven juuri niitä vastaan, joita heidän olisi tarkoitus ymmärtää ja kuunnella voidakseen johtaa. (40–41.)

Teoksessa kysytään, mistä syntyy toive autoritäärisistä johtajista ja vallan keskittämistä ylöspäin – niin yliopistojen sisällä kuin laajemmin yhteiskunnassa. Miksi annamme taloudellisen voitontavoittelun ottaa vallan yliopistojen johdossa? Miksi kriittisesti ajattelevat tutkijat toimivat kuin *Taikavuoren* Hans Castorp ja haluavat vapaaehtoisesti sulkeutua vuorelle ja luopua itsemääräämisoikeudestaan?

Syytös kuvaa yritysvallan ja managerialismin tulon yliopistoille ja tuo esiin – teoksen alaotsikon mukaisesti – niiden ”komitraagiset” piirteet: demokratian

rapautuminen ilmenee yliopistojen itsehallinnon radikaalina kaventumisena ja tehostamiseen pyrkivänä toimintana, jonka edessä kirjoittaja ei tiedä, pitäisikö hänen itkeä vai nauraa. Kuusela kertoo esimerkkejä työpajoista, joissa tohtorit ja professorit ohjataan visioimaan tekoälyn avustuksella, mitä yliopiston rakennuksia kannattaisi myydä, tai joissa yliopiston työntekijät jaetaan leopardeihin ja kotkiin (109). Hän rinnastaa osuvasti yliopiston toiminnan muihin nykyorganisaatioihin, jotka ”[o]vat niin absurdeja, etteivät normaaliälyiset ihmiset pysty uskomaan niitä todeksi” (109). Samalla Kuusela esittää kirjassaan yliopistot kansanvallan synnyttämisen ja ylläpitämisen *alma matereina*, jotka ovat nyt uhattuina. Kirjoittaja toteaa, että pelastustoimilla on jo kiire, sillä hän tietää, että ”demokratia on hidasta rakentaa, mutta nopea purkaa” (18). Kuin profetiana Trumpin toiselle valtakaudelle Kuusela maalaa dystooppisen kuvan tulevaisuudesta, jota autoritääriset business-kreonit hallitsevat. Samalla hän muistuttaa, että ”[u]nelma demokratiattomasta maailmasta, unelma maailmasta, jossa johtajat, hiidenkirnu tai tekoäly päättävät ja ratkaisevat ongelmat puolestamme, ei ole realistinen.” (155.)

Teoksen rakenne on löyhä: lukujen otsikot koostuvat vuosiluvuttomista kuukausista ja komitragedian henkilöhahmoista – ”Elokuu: Dosentit”. Otsikoita seuraa dramatisoitu tiivistelmä luvun tapahtumista. Kuvaukset muistuttavat niin valistusajan kirjallisuuden kuin lastenkirjojen juonirakenteiden tiivistä ja draaman kaaren säännönmukaisuuksia noudattavaa tyyliä. Saduista ne eroavat sisällöltään, joka on yliopistojen ja miksei laajemmin nyky-yhteiskuntien tilanteidenkin mukaisesti karu ja julma, irvokkaan tehokas: ”*Luku, jossa päähenkilölle opetetaan, miten vaikeaa on ilmaista näkemyksiään, jos on flunssassa ja miten demokratian kulta-aikaa ei pidä haikailla. Tämän hänelle kertovat professorit ja ministeriön kansliapäällikkö.*” (81, kursiiivi alkup.)

Teoksen pääsyytettyjä ovat professorit, jotka ”elivät kultakauden ja tuhosivat sen lahjana jälkipolville” (13). Heitä vaivaa krooninen haluttomuus ottaa kantaa ja tunteista kieltäytyminen demokratian alasajon edessä. *Syytöksen* motto on lainattu ”eläkkeelle jääneeltä miesprofessorilta”, jonka mukaan ”Tieteen tyyllilaji on kritiikki, ei katkeruus tai syyttely” (5). Mutta entä kun kritiikki ei riitä? Kuusela tietää hyvin, ettei syyttämistä oteta hyvällä vastaan. Jonkun on kuitenkin otettava syyttäjän rooli, vaikka lopputulemana on leimautuminen irrationaliseksi ”hulluksi akaksi” (117) ja hankalaksi riidanhaastajaksi, joka eikä ymmärrä antaa asioiden vain olla. Henkilögallerian esittelyssä Kuusela kuvaileekin itseään (”Minä”): ”traaginen sankari, hysteerinen nainen, *syyttäjä*” (7). Teoksen kertojahahmo on siis feministifilosofi Sara Ahmedinkin (2017) kuvaama ilonpilaaja: nainen, joka kyseenalaistaa. ”En ole katkera, mutta olen vihainen ja pettynyt, enkä ole tunteideni kanssa yksin.” (10.) Ja: ”Kirjoitan ulos kaiken katkeruuden, koska vaikka toisin väitän, olen katkera.” (18). Ja silti: ”Kirjoitan voidakseni pitää yllä toivoa.” (18.)

Professorien lisäksi syytettyjen penkillä istuu yliopistoyhteisön vähemmän vaikutusvaltaisia jäseniä – tämän arvion kirjoittajien kaltaisia hahmoja. Meille

Kuusela kirjoittaa: ”Vain vähän vähemmän syytän itseni ikäisiä tutkijoita, jotka ovat kertoneet haastatteluissa, miten tutkimus ja tutkijan ura ovat pelejä, joiden säännöt täytyy vain oppia. Sen jälkeen oman suorituksensa optimointi on helppoa.” (15.) Meitä apurahatutkijoita ja määräaikaisissa työsuhteissa toimivia Kuusela syyttää ennen kaikkea kyynisyydestä: sen sijaan, että osoittaisimme pelin vääristyneisyyden, mukaudumme ja poltamme samalla itse itseämme loppuun. Apurahoilla itsensä elättävän tutkijan uran jatkuvuus on niin monella tapaa kiinni suostumisesta peliin, että se alkaa tuntua normaalilta ja luonnolliselta. Haetaan rahaa, lisätään rivejä ansioluetteloon, havitellaan sellaista statusta työyhteisössä, että työtietokone toimisi ja olisi vaikkapa työterveyshuolto, sairastutaan uupumukseen, palataan töihin, jatketaan. Mutta miksi jatkaa työtä, joka uuvuttaa, tekee kylmäksi ja välinpitämättömäksi?

Syytös muistuttaa, että kysymys on jostakin yksilöitä – ja yliopistoinstituutiota – laajemmasta:

Yliopistoista puhuessani puhun ihmisistä, jotka uskovat tietoon ja tuottavat sitä, jotka uskovat ajatteluun ja sen jakamiseen, tapahtuipa tämä sitten yliopistojen työhuoneissa tai vapaissa tutkimusryhmissä, autodidaktin innolla *niin & näin* -lehti käsissä tai instituutioiden suojissa, kustantamoissa, lehdistä tai verkossa. (141.)

On nähtävä metsä puilta: ”Korkeinta tutkimusta ja yliopistoja tarvitaan silloin, kun nykytodellisuutta halutaan korjata sellaisella tavalla, joka ei suhtaudu välinpitämättömästi toimintansa inhimillisiin ja ympäristöllisiin seurauksiin.” (145.) Voi olla, että tällainen tutkimus ja ajattelu löytyvät tulevaisuudessa yliopistojen ulkopuolelta. Niin kuin kreikkalaisessa tragediassa, demokratiassa valmiita tai helppoja vastauksia ei ole. On vain ”mahdottomilta tuntuvia valinnan hetkiä” ja kysymyksiä, joihin on ”yhdessä löydettävä [--] vastaukset” (153). Vaikka Kronoksen (tai yliopiston teknokraattien ja brändihuoneiden) kitaan joutuminen on todellinen uhka, on muistettava pitää toivoa yllä ja tehtävä töitä sen eteen, niin ristiriitaista kuin se onkin. Sillä toivo yhdistää meitä kaikkia, eikä siitä saa luopua: ”Demokratiasta ja sivistyksestä voi [--] sanoa saman kuin toivosta: kaikkein tärkeintä on pitää niistä kiinni joka päivä.” (159.)

Kaiju Harinen & Anna Ovaska

Lähde

Ahmed, Sara 2017. *Living a Feminist Life*. Durham: Duke University Press.